ASPI | Afarand Scholarly Publishing Institute; Turkey
ISSN: 2538-4384; Geographical Research. 2024;39(2):187-198 10.58209/geores.39.2.187

Eco-Agritourism and Protection of Urban Agricultural Heritage, with an Emphasis on the Iranian Garden Cities

ARTICLE INFO

Article Type
Analytic Review

Authors
Ghaderi E.[1]* *PhD*
Kamaladini N.[1] *MA*
Pourfaraj A.[1] *PhD*
Kazemian Shirvan Gh.[2] *PhD*

How to cite this article
Ghaderi E, Kamaladini N, Pourfaraj A, Kazemian Shirvan Gh. Eco-Agritourism and Protection of Urban Agricultural Heritage, with an Emphasis on the Iranian Garden Cities. Geographical Research. 2024;39(2):187-198.

[1]Department of Tourism Management, Faculty of Management and Accounting, Allameh Tabatabai University, Tehran, Iran
[2]Department of Public Administration, Faculty of Management and Accounting, Allameh Tabatabai University, Tehran, Iran

***Correspondence**
Address: Faculty of Management and Accounting, Allameh Tabatabai University, End of Olympic Village Boulevard, West End of Hemmat Highway, Tehran, Iran. Postal Code: 1489684511
Phone: +98 (21) 48392896
Fax: +98 (21) 48392896
eghaderi2002@gmail.com

Article History
Received: March 6, 2024
Accepted: May 23, 2024
ePublished: June 29, 2024

ABSTRACT

Aims This essay aims to provide a theoretical explanation of the connection between the notions of ecotourism and agritourism within the framework of urban agricultural legacy. The research focused on the overall urban agricultural history, with a specific emphasis on Iranian garden cities. Urban agricultural heritages refer to specific places within urban environments where agriculture has been practiced historically. These sites possess significant biological, ecological, and economic value. However, they are currently facing the threat of annihilation.

Conclusion By analyzing the viewpoints of experts, the research made progress towards answering its main question regarding the concept of urban eco-agritourism. However, it also encountered challenges in reconciling the conflicting definitions and components of ecotourism and agritourism with the concept of city and urban mass tourism. This article presents ways to resolve the apparent conflicts by utilizing experimental examples and established theoretical foundations. Consequently, urban eco-agritourism was elucidated as a viable approach to safeguard urban agricultural legacies.

Keywords Agritourism, Agricultural Tourism; Urban Agriculture; Iranian Garden Cities; Agricultural Heritage; Eco-Agritourism

CITATION LINKS

[Akkuş & Gül, 2022] Urban ...; [Barthel & Isendahl, 2013] Urban ...; [Bello *et al.*, 2018] Enhancing ...; [Boley & Green, 2016] Ecotourism ...; [Borlikar, 2015] Theory of ...; [Branduini, 2020] Engagement, ...; [Buckley, 2012] Sustainable ...; [Caves, 2004] Encyclopedia ...; [Cepic & Tomićević, 2017] Contribution of ...; [Chen, 2021] Research on ...; [Clucas *et al.*, 2018] A systematic ...; [Daneshdoost, 1999] Tabas was ...; [Daneshpour, 2009] Introducing an ...; [De Leon & Kim, 2017] Stakeholder ...; [Dobele & Zvirbule, 2020] The concept ...; [Doherty, 2015] Urban agriculture ...; [Dowling, 2013] The history ...; [Esbah *et al.*, 2014] Urban agriculture: ...; [Fang, 2020] Rural tourism ...; [FAO, 2020] Urban and peri-urban ...; [Farajirad & Aghajani, 2010] The relationship ...; [Fardayekerman, 2019] Mahan city ...; [Flanigan *et al.*, 2014] Agritourism from ...; [Freslon, 2010] Urban ecotourism ...; [Frey & Zimmer, 2001] Defining the ...; [Gholipour & Heydarnattaj, 2016] The impact ...; [Gibson *et al.*, 2003] Ecotourism in ...; [Gkiatas *et al.*, 2021] Enhancing urban ...; [Haghighatbin *et al.*, 2016] A study ...; [Haghighatbin *et al.*, 2012] Howard's and ...; [Harris & Fuller, 2016] Agriculture: Definition ...; [Heydari *et al.*, 2022] Analysis of ...; [Higham & Lück, 2002] Urban ecotourism: ...; [Honey, 2008] Ecotourism ...; [Hornoiu *et al.*, 2014] Tourism consumpion ...; [Hoseini & Moravej Torbaty, 2015] Comparative study ...; [Howard, 1902] Garden cities ...; [IRNA, 2003] An official ...; [IRNA, 2019] Continuous cutting ...; [ISNA, 2018] Are the ...; [Jacobson & Lopez, 1994] Biological impacts ...; [Je Seong, 2007] Urban ecotourism: ...; [Jegdić & Gradinac, 2016] Cities as ...; [Jiang *et al.*, 2023] Identifying urban ...; [Jiang & Zhang, 2023] Characteristics of ...; [Koroglu & Guzel, 2013] Visitor perceptions ...; [KhabarFarsi, 2020] Support of ...; [Laarman & Durst, 1993] Nature tourism ...; [Ley Bosch *et al.*, 2023] Mass tourism ...; [Lohrberg *et al.*, 2022] Urban agricultural ...; [Mansouri & Arab Solghar, 2016] Development ...; [Martini *et al.*, 2017] Community participation, ...; [Mehrnews, 2017] The change ...; [Mehrnews, 2020] City garden ...; [Miralles García & García-Ayllón Veintimilla, 2015] GIS analysis ...; [Miranda *et al.*, 2022] Harpy eagle ...; [Mougeot, 2000] Urban agriculture: ...; [Najafabadnews, 2017] Nocturnal cutting ...; [Neto, 2002] Sustainable tourism, ...; [Orsini *et al.*, 2013] Urban agriculture ...; [Parr, 2007] Spatial ...; [Peiyao *et al.*, 2022] Development ...; [Rauniyar *et al.*, 2021] Agritourism: ...; [Reinfeld, 2003] Tourism ...; [Samal & Dash, 2023] Ecotourism, ...; [Sanjari *et al.*, 2022] Analyzing ...; [Sarkar, 2016] Urban ecotourism ...; [Shabanzadeh *et al.*, 2016] Economic pricing ...; [Shani *et al.*, 2012] Artificial reefs ...; [Shi *et al.*, 2019] Toward an ...; [Steinhauer, 2020] Victory gardens ...; [Tabnak, 2016] Green ...; [Tabrizjavan, 2020] The city ...; [Tasnim, 2018] Deliberate ..; [Tasnim, 2020] The trees ...; [TIES, 1990] What is ...; [TIES, 2015] What is ...; [Tuzon *et al.*, 2014] Transformation ...; [United Nations, 2019] World ...; [Viljoen *et al.*, 2005] Continuous ...; [Watson, 2019] The suburbanity ...; [Weaver, 2001] Ecotourism ...; [Weaver, 2001] The encyclopedia ...; [Weaver, 2014] Asymmetrical ...; [Whitelaw *et al.*, 2014] Protected areas, ...; [Wood, 2002] Ecotourism: Principles, ...; [Zeldis *et al.*, 2014] Urban agriculture: ...;

Copyright© 2024, the Authors | Publishing Rights, ASPI. This open-access article is published under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License which permits Share (copy and redistribute the material in any medium or format) and Adapt (remix, transform, and build upon the material) under the Attribution-NonCommercial terms.

اکواگریتوریسم و حفاظت از میراث کشاورزی شهری با تاکید بر باغ‌شهرهای ایرانی

اسماعیل قادری* PhD
گروه مدیریت جهانگردی، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران
ناهید کمال‌الدینی MA
گروه مدیریت جهانگردی، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران
اکبر پورفرج PhD
گروه مدیریت جهانگردی، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران
غلامرضا کاظمیان شیروان PhD
گروه مدیریت دولتی، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران

چکیده
مقدمه: میراث کشاورزی شهری عرصه‌هایی از مناطق شهری دنیا هستند که به شکل تاریخی در آنها کشاورزی انجام شده است و امروزه بسیاری از این دارایی‌های باارزش زیستی، اکولوژیک، اقتصادی و غیره در معرض نابودی قرار دارند.هدف مقاله حاضر تبیین نظری پیوند میان مفاهیم اکوتوریسم و اگریتوریسم در بستر میراث کشاورزی شهری بود.
نتیجه‌گیری: استخراج مفهوم اکواگریتوریسم شهری از دل دیدگاه‌های صاحب‌نظران، این پژوهش را به پاسخ سوال اصلی خود نزدیک نمود؛ اما پارادوکس‌های درونی میان تعاریف و مولفه‌های اکوتوریسم و اگریتوریسم با مفهوم شهر و گردشگری انبوه شهری نیز موضوعی بود که بایستی به آن پاسخ داده می‌شد. در این مقاله، با اتکا به نمونه‌های تجربی و مبانی نظری موجود، پاسخ‌هایی در نفی تعارض ظاهری پیوند میان مفاهیم فوق‌الذکر ارایه شد و به این ترتیب، «اکواگریتوریسم شهری» به عنوان راهکاری برای حفاظت از میراث کشاورزی شهری تبیین گردید.

کلیدواژگان: اگریتوریسم، گردشگری‌کشاورزی، کشاورزی‌شهری، باغ‌شهر ایرانی، میراث کشاورزی، اکواگریتوریسم

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۲/۱۶
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۳/۰۳

*نویسنده مسئول: eghaderi2002@gmail.com

مقدمه

بنا به گزارشات اداره امور اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل متحد، در حال حاضر اکثریت مردم جهان در مناطق شهری ساکن هستند [United Nations, 2019]. این روند روزافزون و گسترده شهرنشینی معضلاتی از قبیل ناامنی غذایی، پایین‌بودن سطح کیفی زندگی شهرنشینان، کاهش سلامت جسمی و روانی شهروندان، بالارفتن سطح هزینه و آلودگی‌های محیط زیستی ناشی از حمل‌ونقل مواد غذایی را با خود به همراه داشته است [Heydari *et al.*, 2022; Cepic & Tomićević, 2017; Doherty, 2015; Daneshpour, 2009; Steinhauer, 2020]. رویارویی با چنین مسایلی طی صد سال اخیر رفته‌رفته باعث تجدید علاقه به ادغام کشاورزی شهری با مفاهیم توسعه شهری شده است [Cepic & Tomićević, 2017].

با این وجود پس از سال‌ها پرداخت علمی به موضوع کشاورزی شهری، هنوز تعریف واحدی برای آن وجود ندارد. دلیل این امر شاید به این موضوع بازمی‌گردد که برای مفهوم کشاورزی شهری، با توجه به وضعیت اکولوژیکی، اقتصادی، محیطی و غیره شهرهای مختلف، تعاریف مختلفی می‌توان ارایه نمود [Dobele & Zvirbule, 2020; Mougeot, 2000; Orsini *et al.*, 2013]. با این وجود بر اساس تعریف سازمان جهانی خواربار و کشاورزی ملل متحد (فائو)، مفهوم کشاورزی شهری اشاره به مناطق کوچکی از شهر مانند زمین‌های خالی از ساختمان، باغچه و باغ‌ها، حواشی شهر، بالکن‌ها و مواردی از این قبیل دارد که برای کشت محصولات کشاورزی و پرورش دام کوچک یا گاوهای شیری به کار گرفته می‌شوند. این تولیدات می‌تواند به مصرف شخصی برسد و یا در بازارهای محله عرضه شود و به منبع درآمدی برای شهرنشینان تبدیل شود [FAO, 2020]. البته بایستی در نظر داشت که این تعریف بیشتر جنبه‌های نوین انجام فعالیت‌های کشاورزی در بستر شهرها را شامل می‌شود و گروهی از شهرها را که به شکل تاریخی دارای عرصه‌های کشاورزی هستند، در بر نمی‌گیرد. در واقع در کنار اهمیت روزافزون توسعه کشاورزی در مناطق شهری، نباید فراموش کرد که کشاورزی شهری یک موضوع جدید نیست، بلکه از سابقه‌ای طولانی برخوردار است [Branduini, 2020; Jiang & Zhang, 2023; Lohrberg *et al.*, 2022]، زیرا همان طور که گفته شد در شهرهای متعددی از دنیا، کشاورزی به شکل تاریخی در جریان بوده و متاسفانه به دلیل کم‌توجهی بسیاری از آنها رو به نابودی قرار دارند [Jiang *et al.*, 2023; Esbah *et al.*, 2014; Clucas *et al.*, 2018].

با نگاهی به ظرفیت‌های کشور ایران در این زمینه، با باغ‌شهرهایی تاریخی روبه‌رو هستیم که سابقه کشاورزی در آنها از قدمتی چند صد تا چند هزارساله برخوردار است. *ویلجوئن* و همکاران پیش از طرح ایده خود مبنی بر تلفیق کریدورهای سبز مولد با ساختار شهرهای صنعتی، از شهرهایی تاریخی در کشور ایران نام می‌برند که کشاورزی بخشی از ساختار آنها را تشکیل داده است. به گفته وی این شهرها که عمدتاً در جوار طبیعتی کویری قرار داشته و آبیاریشان از طریق سیستم قنات تامین می‌شود، قدیمی‌ترین نمونه‌های به‌جای‌مانده از ترکیب عرصه‌های کشاورزی در بستر شهر در دنیا هستند [Viljoen *et al.*, 2005]. برای پیشگیری از خلط موضوع، لازم به توضیح است که در ادبیات آکادمیک شهرسازی داخلی، برای این قبیل شهرها نیز از اصطلاح باغ‌شهر ایرانی استفاده می‌شود. البته که این دو گونه از نظر تاریخی، ساختاری، ریشه‌های فکری و غیره تفاوت‌هایی جدی با یکدیگر دارند.

چنان که گفته شد ضرورت پرداختن به حفاظت از دارایی‌های سبز شهری موجود موضوعی است که منطقاً اگر نگوییم پیش از اندیشیدن به راه‌های افزودن شیوه‌های نوین کشاورزی به شهرها، دست کم توام با آن بایستی دنبال شود. و این در شرایطی است که به عنوان مثال

در کشور ایران به دلایل مختلفی همچون افزایش جمعیت و کمبود زمین مسکونی، تغییر سبک زندگی، بازده پایین اقتصادی فعالیت‌های کشاورزی و مواردی از این قبیل، باغ‌شهرهای تاریخی مورد ذکر به‌سرعت در حال ازبین‌رفتن هستند و گزارش وضعیت باغ‌شهرهای ایرانی در تیتر برخی از اخبار مندرج در رسانه‌های خبری داخلی در این خصوص گواهی بر این ادعا است (جدول ۱).

جدول ۱) تیتر برخی اخبار مربوط به باغ‌شهرهای ایرانی در رسانه‌های داخلی

تیتر خبر	نام رسانه	تاریخ گزارش
قطع پیاپی درختان باغ‌شهر کهن خوانسار [IRNA, 2019]	ایرنا	۱۳۹۸/۰۹/۱۰
یک مسئول از قطع بی‌رویه درختان باغات مهریز انتقاد کرد [IRNA, 2003]	ایرنا	۱۳۸۱/۱۲/۱۷
باغ‌شهر قزوین؛ رنجور از توسعه شهری/تغییر کاربری و آب‌رفتن باغستان [Mehrnews, 2020]	خبرگزاری مهر	۱۳۹۹/۰۴/۲۸
خشکاندن عمدی باغ‌شهر ایران در مراغه [Tasnim, 2018]	خبرگزاری تسنیم	۱۳۹۶/۱۰/۲۶
درختان باغ‌شهر تاریخی نطنز در معرض خطر نابودی [Tasnim, 2020]	خبرگزاری تسنیم	۱۳۹۹/۰۷/۱۰
شهر باغ‌ها در جست‌وجوی یک نفس/باغ شهر تبریز بلعیده می‌شود [Tabrizjavan, 2020]	تبریز جوان	۱۳۹۹/۰۸/۱۴
مرگ سبزا-تبریز [Tabnak, 2019]	تابناک	۱۳۹۹/۱۰/۰۸
تغییر کاربری‌ها باغ‌شهر کرج را خاکستری کرده است [Mehrnews, 2017]	مهرنیوز	۱۳۹۵/۱۲/۰۲
باغ‌شهر ماهان رو به افول می‌رود [Fardayekerman, 2019]	فردای کرمان	۱۳۹۹/۰۷/۰۸
آیا آتش‌سوزی باغات تفت عمدی است [ISNA, 2018]	ایسنا	۱۳۹۷/۰۱/۲۷
حمایت دستگاه قضا برای حفظ باغ‌شهر بم [KhabarFarsi, 2017]	باشگاه خبرنگاران جوان	۱۴۰۰/۰۳/۱۲
قطع شبانه درختان نجف‌آباد [Najafabadnews. 2017]	نجف‌آباد نیوز	۱۳۹۷/۱۰/۰۶

بنابراین نظر به موارد اشاره‌شده در خصوص دلایل ازبین‌رفتن این باغ‌شهرها، یکی از راهکارهای حفاظت از این عرصه‌های کشاورزی، ترغیب کشاورزان به حفظ باغات خود از طریق افزایش بهره‌وری اقتصادی فعالیت‌های کشاورزیشان است. در همین راستا یکی از شیوه‌های ممکن برای ایجاد ارزش افزوده برای عرصه‌های کشاورزی، افزودن فعالیت‌های عرضه گردشگری به محیط و فعالیت‌های کشاورزی است. به این ترتیب می‌توان انتظار داشت که با عرضه خدمات گردشگری کشاورزی یا همان اگریتوریسم در باغات و ایجاد درآمد جانبی برای کشاورزان، ایشان تمایل بیشتری برای حفظ باغ خود پیدا کرده و در مقیاسی بزرگ‌تر از باغ‌شهرها نیز حفاظت به عمل آید. بنابراین گردشگری کشاورزی در این شیوه به عنوان یک عامل حفاظتی عمل خواهد کرد. به همین دلیل درپژوهش حاضر، موضوع امکان‌پذیری حفاظت از عرصه‌های میراث کشاورزی شهری با کمک اگریتوریسم با واکاوی متون نظری و تجربی مورد بررسی قرار گرفته است.

شهر و کشاورزی

برای تعریف واژه و مفهوم «شهر» اجماع کاملی میان صاحب‌نظران وجود ندارد؛ اما معمولاً در تعاریف بیان‌شده برای شهر، فاکتورهایی مانند وسعت، جمعیت، نوع فعالیت‌های اقتصادی، نقش سیاسی-اداری، شرایط کالبدی و غیره مورد اشاره قرار می‌گیرد [Frey & Zimmer, 2001; Caves, 2004; Parr, 2007]. طبق یک تعریف رایج و ساده برای این مفهوم، شهر عبارت است از یک سکونتگاه دایمی با تراکم بالای جمعیت و مرکزیت سیاسی، اداری و تاریخی، که در آن، فعالیت اصلی مردم چیزی غیر از کشاورزی است [Caves, 2004]. با این وجود، علی‌رغم تاکیدی که در تعریف فوق بر غیرکشاورزی‌بودن جنس فعالیت‌های رایج در شهر شده است، مثال‌های نقض متعددی از شهرهایی در سرتاسر دنیا می‌توان ذکر نمود که کشاورزی به عنوان امری نو یا تاریخی فعالیت اقتصادی اصلی یا فرعی بخشی از شهروندان به شمار می‌رود. لازم به ذکر است که منظور از کشاورزی در توضیحات اخیر، فضاهای سبز تزیینی که عموماً توسط شهرداری‌ها مدیریت و نگهداری می‌شود نیست، بلکه منظور از عمل کشاورزی در اینجا انجام فعالیت‌هایی مولد از جمله کشت خاک برای رشد محصولات، پرورش حیوانات، تولید غذا، پشم و مواردی از این قبیل است [Harris & Fuller, 2014]. در خصوص سابقه طرح‌های نوین ادغام کشاورزی در مناظر شهری، باید گفت که تلاش برای گریز از رشد لجام‌گسیخته شهرنشینی و عوارض مورد ذکر آن به طور رسمی با نظریه باغ‌شهر *ابنزر هاوارد* در اوایل قرن بیستم میلادی آغاز شد [Howard, 1902] و پس از وی نیز توسط صاحب‌نظران مختلفی (عمدتاً از حوزه شهرسازی) ادامه یافته است. ایده مرکزی کلیه این ایده‌ها و نظریات حول بازگرداندن چشم‌اندازهای سبز طبیعی به مناطق شهری بوده است [Watson, 2019; Zeldis, 2014] و البته در برخی موارد مانند نظریه (Continuous Productive Urban Landscape: CPUL)، نظریه‌پردازان بر مولدبودن یعنی تولیدکننده غذابودن این مناظر سبز شهری نیز تاکید دارند [Sanjari *et al.*, 2022; Chen, 2021]. با این وجود باید اذعان داشت که مفهوم «کشاورزی شهری» از دهه ۱۹۶۰ در مجامع دانشگاهی رسمیت یافت.

میراث کشاورزی شهری

چنان که پیش‌تر اشاره شد، تولید غذا در شهر از نظر تاریخی موضوع جدیدی نیست، چرا که بر اساس مستندات تاریخی و باستان‌شناسی، در برخی از مناطق شهری تمدن‌هایی همچون مایاها در قاره آمریکا (۱۵۰۰ تا ۱۰۰۰ سال قبل از میلاد) و قسطنطنیه بیزانس در شرق اروپا (۱۵۰۰ تا ۵۰۰ سال قبل از میلاد) فعالیت‌های کشاورزی و تولید غذا صورت می‌گرفته است [Barthel & Isendahl, 2013]. اما علی‌رغم این سابقه طولانی، توجه به گونه‌های تاریخی کشاورزی در

مناطق شهری، تاکنون کمتر مورد توجه پژوهشگران رشته‌های مرتبط قرار گرفته است و در طبقه‌بندی‌های انواع کشاورزی یا شهرها کمتر جایگاهی به آن اختصاص داده شده است [Branduini, 2020]. میراث کشاورزی شهری به عنوان یک مفهوم جدید آکادمیک، اشاره به مناطقی در داخل یا حومه شهرها دارد که به شکل تاریخی در آنها کشت‌وکار مثمر صورت می‌پذیرد. البته طبقه‌بندی سیستم‌های تاریخی تولید محصولات کشاورزی در مناطق شهری به دلیل تفاوت در اشکال، شیوه‌ها، گستردگی، شرایط اجتماعی-اقتصادی، اقلیم و جغرافیای آنها، نیازمند شناخت و بررسی خیلی بیشتری است.

باغ‌شهرهای ایرانی، گونه‌ای از میراث کشاورزی شهری در ایران

مفهوم میراث کشاورزی شهری را می‌توان قابل اطلاق به باغ‌شهرهای ایرانی نیز دانست. باغ‌شهرهای ایرانی شهرهایی با تراکم جمعیت نسبتاً پایین و سطوح سبز زیاد هستند که از دیرباز در ایران وجود داشته‌اند (و البته که مفهومی متفاوت با ایده مدرن باغ‌شهر ابنزد هاوارد به عنوان شیوه‌ای از شهرسازی در اروپای قرن نوزدهم هستند) [Haghighatbin *et al.*, 2016]. بررسی‌های کتابخانه‌ای و میدانی حکایت از وجود تفاوت‌های آشکاری میان ویژگی‌های کشاورزی مدرن در دنیا و نوع کشاورزی جاری در باغ‌شهرهای تاریخی ایران دارد (جدول ۲).

جدول ۲) تمایزات کشاورزی شهری مدرن با کشاورزی در باغ‌شهرهای ایرانی

وجه تمایز	کشاورزی شهری مدرن	میراث کشاورزی در باغ‌شهرهای ایرانی
حجم تولید	اغلب خرد	اغلب کلان
نوع محصولات	سبزیجات، صیفی‌جات، برخی میوه‌های بومی	محصولات باغی بومی
شیوه کشت	آسان و با حداقل امکانات	حرفه‌ای
مهم‌ترین تاثیر اقتصادی	کاهش هزینه‌های زندگی	منبع درآمد اصلی خانوار
خبرگی	معمولاً غیرحرفه‌ای با آموزش‌های نوین	شغل موروثی، دانش بومی
عمده‌ترین شیوه آبیاری	روش‌های جدید و کم‌مصرف	آبیاری سنتی (عمدتاً غرقابی)
منابع تامین آب	پسماند آب خانگی، آب باران جمع‌آوری شده در مخازن، آب چاه، رودخانه	قنات، چشمه، رودخانه، چاه کشاورزی
فضای فعالیت‌های کشاورزی	فضاهای کوچک و باز، مانند حیاط، بالکن و پشت بام منازل مسکونی و ادرای یا زمین‌های حاشیه شهر با کاربری کشاورزی	زمین‌هایی بزرگ با کاربری کشاورزی

با مراجعه به منابع موجود و مشاهدات میدانی، باغ‌شهرهای ایرانی را برحسب نحوه ساختار و نحوه شکل‌گیری می‌توان به دو دسته کلی تفکیک کرد: ۱. باغ‌شهرهای دارای طرح اولیه، ۲. باغ‌شهرهای بدون طرح اولیه. در ادامه به طور مختصر به هرکدام از این موارد پرداخته می‌شود.

۱) باغ‌شهرهای ایرانی دارای طرح اولیه

الف) باغ‌شهر تیموری: اگر قایل به پیوند میان مفاهیم و ساختار «باغ ایرانی» با «باغ‌شهر ایرانی» باشیم، شیوه باغ‌سازی عصر تیموری در شهرهای سمرقند و هرات را می‌توان سرآغازی بر باغ‌شهرهای ایرانی دارای پلان و طرح اولیه دانست. تیمور گورکانی موسس سلسله تیموریان پس از ورود به شیراز و مشاهده باغ‌های ارم (از دوران سلجوقیان) و جهان‌نما، دستور ساخت باغ‌هایی مشابه آنها در نزدیکی سمرقند را داد. البته باید در نظر داشت که ساختار فضایی حاکم بر باغ‌شهرهای سمرقند (قسمت داخلی و پیرامونی حصار) و هرات (قسمت پیرامونی) از نظم و توسعه‌ای ارگانیک برخوردار بوده که در طول زمان و مطابق با هویت و شرایط هرکدام به‌دست آمده است [Haghighatbin *et al.*, 2016]. این بدان معناست که علی‌رغم آنکه خود باغ‌ها به سبک هندسی باغ ایرانی طراحی شده بودند اما ارتباط آنها با یکدیگر و با مجموع شهر کاملاً اتفاقی شکل گرفته است [Gholipour & Heydarnattaj, 2016].

ب) باغ‌شهر صفوی: عنوان باغ‌شهر صفوی بیش از هر مکان دیگری اشاره به ساختار توسعه شهر اصفهان در عصر شاه عباس صفوی دارد. این توسعه با طرحی از پیش اندیشیده‌شده قریب به ۴۰۰ سال قبل و در زمانی که اصفهان پایتخت حکومت صفوی بود، از ترکیب دو عنصر اصلی رودخانه زاینده‌رود و محور چهارباغ شکل یافته است. طرح باغ‌شهر صفوی اصفهان به عنوان یکی از اولین الگوهای توسعه شهری برنامه‌ریزی‌شده تطابق جالب توجهی با الگوی باغ ایرانی دارد، چراکه در اینجا نیز عناصر ذکرشده به شکل عمود بر یکدیگر، استخوان‌بندی شهر را ایجاد کرده و شهر را به چهار قسمت اصلی تقسیم می‌نمایند. در باغ‌شهر صفوی نیز همانند باغ ایرانی، نظم گیاه، زمین و آب دیده می‌شود و توجه به ویژگی‌های طبیعت و محیط پیرامونی به پایداری توسعه و بافت جدید شهر کمک کرده است [Haghighatbin *et al.*, 2012]. در زمینه شباهت‌های میان باغ‌شهر صفوی با باغ‌شهرهای تیموری سمرقند و هرات، به عنوان نمونه می‌توان به طرح خیابان چهارباغ اصفهان اشاره کرد [Gholipour & Heydarnattaj, 2016].

ج) باغ‌شهر زندیه: تعامل باغ و شهر در دوره زندیه دوسویه بوده است. به عنوان نمونه، برخی مشخصات طبیعی شهر همچون منابع آب، ارتفاعات، مسیر رودخانه و حتی تصمیمات حکومتی در مورد ساختار شهر جملگی بر روی محل قرارگیری باغ‌ها موثر بوده‌اند و از سوی دیگر به عنوان مثال در شیراز عصر زندیه، باغ‌ها با هویت‌بخشی به محورهای حکومتی و هدایت مسیرهای توسعه در دوره‌های بعد، نقشی کلیدی در سازمان فضایی شهر ایفا نموده‌اند [Mansouri & Arabsolghar, 2016]. در نمونه‌ای دیگر، در دوران زندیه به پیشنهاد لطفعلی‌خان زند در طبس یک خیابان شرقی-غربی طویل به نام گلشن احداث شده که باغ بزرگی با همین نام را به قلعه طبس متصل کرده است. به این ترتیب توسعه باغ‌شهرگونه این بخش از طبس، شامل مجموعه‌ای از باغ‌ها و خانه‌های اعیانی بوده است [Hoseini & Moravej Torbaty, 2015] که با وجود درختان پرسایه، جوی‌ها و صدای آب، گل‌های خرزهره و بهار نارنج و غیره چیزی کمتر از یک باغ نداشته است [Daneshdoost, 1990].

۲) باغ‌شهرهای بدون طرح اولیه

ویلجوئن و همکاران [Viljoen *et al.*, 2005] در زمان ارایه نظریه

مناظر شهری مولد پایدار (CPULs) از باغ‌شهرهای کویری ایرانی با قدمتی حدود ۴۰۰۰ سال و کشاورزی مبتنی بر قنات به عنوان قدیمی‌ترین نمونه‌های شهرهای مولد یاد می‌کنند. این باغ‌شهرها بسیار قدیمی‌تر از باغ‌شهرهای تیموری، صفوی، زندی و باغ‌شهر مدرن ابنزر هاوارد بوده و از این جهت که فاقد نقشه و طرح از پیش اندیشیده هستند، تفاوتی جدی با آن موارد دارند. شاید به همین دلیل است که علی‌رغم تعدد خیلی بیشتر این‌گونه باغ‌شهرها نسبت به باغ‌شهرهای تیموری، صفوی و باغ‌شهر منتسب به ابنزر هاوارد، پژوهش‌های آکادمیک چندانی در خصوص آنها انجام نشده یا دست کم در طبقه‌بندی انواع باغ‌شهرها رده‌ای به آنها اختصاص داده نشده است. باغ‌شهرهایی همچون بم، ماهان، مهریز، خوانسار، مراغه، نطنز، کرج، قزوین، تفت و غیره از جمله باغ‌شهرهای بدون طرح اولیه در ایران هستند که عموماً شهرهایی خیلی بزرگ و بااهمیت سیاسی در مقیاس پایتخت کشور نبوده‌اند. انواع باغ‌شهرهای دارای طرح اولیه و بدون طرح اولیه را می‌توان بر مبنای قدمت، نقش حکومت در توسعه، اهمیت سیاسی و نوع توسعه مقایسه کرد (جدول ۳).

جدول ۳) مقایسه باغ‌شهرهای دارای طرح اولیه و باغ‌شهرهای بدون طرح اولیه

نوع باغ‌شهر	قدمت (سال)	نمونه‌ها	نقش حکومت در توسعه	اهمیت سیاسی در زمان توسعه	مدت توسعه
باغ‌شهرهای دارای طرح اولیه					
باغ‌شهرهای تیموری	۵۰۰	سمرقند-هرات	مقیاس باغ‌ها: کارفرما	پایتخت	مقیاس باغ: یکباره مقیاس شهر: تدریجی
باغ‌شهرهای صفوی	۴۰۰	اصفهان	کارفرما	پایتخت	یکباره
باغ‌شهرهای زندیه	۲۵۰	طبس، شیراز	کارفرما	شیراز: پایتخت طبس: غیرسیاسی	یکباره
باغ‌شهرهای هاوارد	۱۰۰	لچ ورث، ولوین	پشتیبان و کارفرما	-	یکباره
باغ‌شهرهای بدون طرح اولیه	۴۰۰	بم، مهریز، نطنز، کرج، قزوین و غیره	خودجوش و ارگانیک	فاقد اهمیت سیاسی بالا	تدریجی

گردشگری کشاورزی

گردشگری کشاورزی در ادبیات نظری تعاریف مختلفی دارد و هر مطالعه در توصیف خود دیدگاه خاصی را شامل می‌شود. با این حال، مطالعات هنوز تعریف دقیقی از ویژگی‌های کلیدی که گردشگری کشاورزی را بیان نماید، ارایه نکرده‌اند. با وجود اهمیت ارتباط بین نظریه و عمل، گامی حیاتی در مطالعه سیستماتیک گردشگری کشاورزی در عمل نادیده گرفته شده است [Flanigan *et al.*, 2014]. با این وجود، در یک تعریف نسبتاً جامع *رانیار* و همکارانش اگریتوریسم یا گردشگری کشاورزی را به عمل بازدید گردشگران از یک مجموعه کشاورزی با هدف آموزش، سرگرمی و مشارکت آنان در فعالیت‌های کشاورزی معرفی می‌نمایند [Rauniyar *et al.*, 2021]. از دیدگاه نظری، اگریتوریسم مفهومی نسبتاً جدید محسوب می‌شود، در حالی که از نظر عملی چندین دهه است که گردشگری مبتنی بر فعالیت‌های کشاورزی در کشورهای مختلف صورت می‌پذیرد. نقطه آغاز هر دو گونه نظری و عملی اگریتوریسم نیز کشورهای توسعه‌یافته‌ای همچون آمریکا، انگلیس، فرانسه و سایر کشورهای اروپایی بوده‌اند [Borlikar, 2015] و سپس رفته‌رفته مقاصدی در سایر نقاط دنیا و کشورهای در حال توسعه نیز به این شمار افزوده شدند. در واقع همانند اغلب انواع گردشگری، اگریتوریسم نیز پس از جنگ جهانی دوم رونق یافت اما مفهوم اگریتوریسم از حدود ۲۵ سال پایانی قرن بیستم وارد ادبیات نظری حوزه توریسم شد [Borlikar, 2015].

آمیزش دو فعل و مفهوم کشاورزی (Agriculture) و گردشگری (Tourism) و ایجاد مفهوم جدیدی به نام گردشگری کشاورزی یا اگریتوریسم (Agri+Tourism) منجر به این شد که محوطه‌ها و فعالیت‌های کشاورزی با سابقه‌ای چند هزارساله در مسیری کاملاً جدید قرار گرفته و تبدیل به مقاصد گردشگری شوند. باید در نظر داشت که در سایت‌های گردشگری کشاورزی، فعالیت اصلی همچنان همان کشاورزی است اما این بار درب مزارع، باغات، دامداری‌ها، گلخانه‌ها و غیره به روی افرادی که مشتاق به یادگیری، کسب تجارب جدید، ارتباط نزدیک با طبیعت، کسب آرامش و غیره هستند نیز باز می‌شود، و این فرآیند نیز به نوبه خود جریان مالی جدیدی برای سایت مذکور فراهم می‌آورد.

در واقع تاثیرات فعالیت‌های اقتصادی و صنعتی، رشد جمعیت، افزایش استانداردها و مشغله‌های زندگی، انواع آلودگی‌های هوا، آلودگی صوتی و غیره در شهرهای بزرگ سبب افزایش چشمگیر تقاضا برای استفاده از محیط‌های طبیعی و نیاز به گردشگری شده و این امر باعث شده تا نیازهای مردم شهرنشین به طبیعت روزبه‌روز بیشتر شود [Shabanzade *et al.*, 2016].

نکته قابل توجه دیگر آنکه وقتی صحبت از گردشگری کشاورزی به میان می‌آید، عموماً تصویری که در ذهن شنونده نقش می‌بندد، تصویری از فضاهای مرتبط با روستا است. این در حالی است که مطابق آنچه پیش‌تر ارایه شد، در بخش‌های مختلفی از دنیا کشاورزی به شکل تاریخی و یا مدرن در دل شهرهای بزرگ و کوچک هم انجام می‌پذیرد و امکان سوارکردن فعالیت‌های اگریتوریسم بر روی هر یک از این دو بستر کشاورزی شهری نیز وجود دارد.

گردشگری میراث کشاورزی شهری

با مفروض‌گرفتن تعریف اگریتوریسم از *رانیار* و همکارانش [Rauniyar *et al.*, 2021]، گردشگری میراث کشاورزی شهری را می‌توان عمل بازدید گردشگران از یک مجموعه میراث کشاورزی شهری با هدف آموزش، سرگرمی و مشارکت آنان در فعالیت‌های کشاورزی معرفی نمود. در واقع در اینجا تفاوتی ماهیتی ایجاد نشده

و صرفاً بستر اجرای برنامه‌های اگریتوریسم به پهنه‌های کشاورزی تاریخی در مناطق شهری، تقلیل یافته است. میان مفاهیم گردشگری، کشاورزی و میراث کشاورزی شهری رابطه مشخصی وجود دارد (شکل ۱).

چنان که پیش‌تر گفته شد، در اغلب موارد گردشگری‌کشاورزی روی دیگر سکه گردشگری روستایی شناخته می‌شود. با این وجود تفاوت‌های مختلفی از منظر آثار اقتصادی، ظرفیت تحمل و ویژگی‌های عرضه در این دو بستر اجرای اگریتوریسم وجود دارد (جدول ۴).

شکل ۱) ارتباط میان گردشگری و میراث کشاورزی شهری

جدول ۴) تفاوت‌های گردشگری کشاورزی در بستر روستا و شهرهای میراث کشاورزی

معیار مقایسه	گردشگری کشاورزی روستایی	گردشگری میراث کشاورزی شهری
مهم‌ترین آثار ثانویه اقتصادی	- افزایش اشتغال -تداوم‌زندگی‌وفعالیت‌درروستا - افزایش مشارکت زنان - جلوگیری از مهاجرت	- افزایش صرفه اقتصادی کشاورزی - پیشگیری از تغییر کاربری زمین کشاورزی - تاثیرات حفاظتی
ظرفیت تحمل (فرهنگی، اجتماعی، زیست‌محیطی)	حساس، با ظرفیت تحمل پایین	تاب‌آوری بالاتر در هر سه شاخص
زیرساخت، روساخت و جاذبه گردشگری	جاذبه‌های کشاورزی غنی‌تر (خصوصاً چشم‌انداز و دامداری)	وضعیت بهتر زیرساخت و روساخت گردشگری

همان طور که ملاحظه می‌شود، نظر به در خطر نابودی قرارداشتن عرصه‌های میراث کشاورزی شهری در دنیا [Jiang *et al.*, 2023; Esbah *et al.*, 2014; Clucas, 2018] و به طور خاص نمونه‌های باغ‌شهری آن در ایران، یکی از مهم‌ترین کارکردهای اگریتوریسم در این مناطق، افزایش صرفه اقتصادی حفظ باغات و پیشگیری از تغییر کاربری آنها است. در بخش بعدی، برخی از سازوکارهای تجربی حفاظت از طبیعت و انتفاع جوامع محلی از طریق گردشگری مورد اشاره قرار گرفته است.

گردشگری و حفاظت

گردشگری می‌تواند نقش بسزایی در حفاظت از منابع طبیعی داشته باشد و به نفع محیط زیست و جوامع محلی باشد. به عنوان مثال گردشگری می‌تواند از مسیر ایجاد عواملی همچون انگیزه اقتصادی [Boley & Green, 2016; Jacobson & Lopez, 1994]، تامین مالی برای حفاظت [Laarman & Durst, 1993; Whitelaw *et al.*, 2014]، آگاهی و آموزش [Bello *et al.*, 2018; Farajirad & Aghajani, 2010]، نظم و مدیریت [Neto, 1990; Koroglu & Guzel, 2013]، مشارکت جامعه [Martini *et al.*, 2017; Bello *et al.*, 2018]، مطالعات علمی [Hornoiu *et al.*, 2014]، حفظ فرهنگ [Reinfeld, 2003; Fang, 2020] و حمایت سیاسی [Laarman & Durst, 1993; Buckley, 2012] به حفاظت از مقاصد گردشگری کمک نماید.

به این ترتیب می‌توان انتظار داشت که توسعه گردشگری میراث کشاورزی شهری نیز بتواند به حفاظت از عرصه‌های میراث کشاورزی شهری به طور عام و باغ‌شهرهای ایرانی به طور خاص کمک نماید. به منظور عملیاتی‌کردن این خواسته، نیاز است که ویژگی‌ها و مبانی نظری برآورده‌کردن اهداف حفاظتی از طریق گردشگری کشاورزی را نیز مورد مطالعه قرار دهیم. به این منظور، از آنجایی که اکوتوریسم هم مانند اگریتوریسم، نوعی گردشگری مبتنی بر طبیعت است و از طرفی نوعی از گردشگری محسوب می‌شود که مفهوم آن در پیوند با حفاظت از طبیعت بوده و با جامعه محلی گره خورده، در ادامه به بررسی بیشتر آن و بسط مولفه‌هایش برای اگریتوریسم پرداخته می‌شود.

اکوتوریسم

در خصوص اولین زمان طرح ایده یا اجرای برنامه‌های اکوتوریسم، روایت‌های مختلفی وجود دارد. واژه اکوتور برای اولین بار در سال ۱۹۷۳ وارد لغت‌نامه انگلیسی آکسفورد شد؛ و واژه اکوتوریسم نیز پنج سال پس از آن در سال ۱۹۸۲، به این لغت‌نامه افزوده شد [Dowling, 2013]. علاوه بر این ادعا می‌شود که پیش از این، یک فرد دانشگاهی ماجراجو از کشور انگلستان در سال ۱۹۶۵ اصطلاح اکوتوریسم را مطرح نموده و در اوایل دهه ۱۹۷۰ نیز اقدام به راه‌اندازی اولین اکوتورها نموده است [Weaver, 2001]. به هر روی، آنچه که در خصوص شرایط به وجودآمدن ایده اکوتوریسم مسلم است، این است که به دنبال مشاهده مشکلات ایجادشده بر اثر رشد گردشگری انبوه در سال‌های بعد از جنگ جهانی دوم، دانشگاهیان، مدیران و مجریان بخش گردشگری، به دنبال راه‌ها و گونه‌هایی پایدارتر برای گردشگری بودند و یکی از شیوه‌های مطرح‌شده در این خصوص اکوتوریسم بود. طرح این مفهوم در حقیقت هم‌راستا با ادبیات نوین توسعه پایدار در آن مقطع و در جست‌وجوی راهی برای بهره‌مندی نسل‌های آینده از مقاصد گردشگری نسبتاً دست‌نخورده بوده است. طی سال‌های پس از آن، تعاریف متعددی نیز برای این مفهوم جدید ارایه شد.

انجمن جهانی اکوتوریسم در سال ۱۹۹۰ اکوتوریسم را سفری مسئولانه معرفی می‌کند که در مناطق طبیعی اتفاق می‌افتد و موجب حفظ محیط زیست و ارتقای سطح رفاه جامعه محلی می‌شود [TIES, 1990]. این انجمن در تعریفی تکمیلی که در سال ۲۰۱۵ ارایه کرد، این طور عنوان می‌کند که «اکوتوریسم سفری مسئولانه به مناطق طبیعی است که از محیط زیست محافظت می‌کند، از رفاه جامعه محلی حمایت می‌کند و شامل آموزش و افزایش آگاهی میزبانان و گردشگران نیز می‌شود» [TIES, 2015]. لازم به توضیح است که اغلب فرض بر این است که بستر اجرای اکوتورها مناطق تحت حفاظت یا طبیعت بکر باشند [Honey, 2008].

با توجه به تعاریف و اصول تعیین‌شده برای اکوتوریسم، به طور خلاصه می‌توان مولفه‌های زیر را به آن نسبت داد:

۱) عاملی برای حفظ تنوع زیستی است

۲) برای مردم بومی رفاه اقتصادی می‌آورد

۳) تجربه آن با آگاه‌سازی و یادگیری همراه است

۴) عرضه‌کنندگان صنعت و گردشگران اکوتوریسم، رفتار مسئولانه دارند

۵) کسب‌وکارهای آن کوچک مقیاس‌اند و برنامه‌ها با گروه‌های کم‌تعداد گردشگران اجرا می‌شود

۶) با ایجاد فرصت‌های شغلی جدید برای جامعه محلی، بر مشارکت و دخالت آنها تاکید دارد

۷) به کمترین میزان ممکن از منابع تجدیدناپذیر استفاده می‌کند [Wood, 2002].

اگر مجموع این مولفه‌ها را به عنوان عواملی بشناسیم که اکوتوریسم را تبدیل به گونه‌ای از گردشگری حافظ طبیعت و نافع جوامع محلی می‌کند، بنابراین می‌توان با اقتباس از آنها گردشگری‌کشاورزی را نیز تبدیل به عاملی برای انتفاع جامعه محلی و حفاظت از سایت و مقصد مورد بازدید نمود.

اکواگریتوریسم، مفهومی نو

اکواگریتوریسم به عنوان زیرمجموعه‌ای از گردشگری جایگزین، حاصل پیوند مستقیم «اکوتوریسم» و «اگریتوریسم» است. هدف این نوع گردشگری حفظ فرهنگ و طبیعت محل و در عین حال ترویج کشاورزی به عنوان جاذبه گردشگری است [Tuzon *et al.*, 2014]. در این تعریف هم اکوتوریسم و هم اگریتوریسم به عنوان گردشگری مبتنی بر طبیعت در نظر گرفته می‌شوند، اما الزامی به بکربودن طبیعت مورد بحث وجود ندارد و تجربه گردشگران می‌تواند در ارتباط با طبیعت انسان‌ساخت یعنی کشاورزی و در بستر تعامل با جامعه محلی شکل بگیرد. اکواگریتوریسم به حفظ منابع طبیعی بکر و انسان‌ساخت کمک می‌کند، مراقبت از منابع طبیعی و فرهنگی را ترویج می‌کند، برای ساکنان محلی مزایای اقتصادی و اجتماعی دارد و از این طریق به موفقیت بلندمدت فعالیت‌های وابسته کمک می‌کند [Peiyao, 2022; Tuzon *et al.*, 2014]. نظر به اینکه هدف غایی پژوهش حاضر، حفاظت از یک نمونه از میراث کشاورزی شهری ایران یعنی باغ‌شهرهای ایرانی است، این هدف در چارچوب اکوتوریسم یعنی گردشگری طبیعت محور و مسئولانه قابل پیگیری است، زیرا چنان که دیدیم، حفاظت مستقیم یا غیرمستقیم از مقصد گردشگری جزو مولفه‌های این نوع از گردشگری است [Samal & Dash, 2023; Miranda *et al.*, 2022]. بنابراین الگوی مورد نظر این پژوهش در محل تلاقی گردشگری کشاورزی (اگریتوریسم) با اکوتوریسم یعنی اکواگریتوریسم قابل پیگیری و دستیابی خواهد بود.

چیستی و پارادکس‌های اکواگریتوریسم شهری

با نگاهی به ترکیب واژگان عبارت فوق و یادآوری تعاریفی که پیش‌تر برای اکوتوریسم، اگریتوریسم و اکواگریتوریسم ارایه شد، اکواگریتوریسم شهری را می‌توان سفری مسئولانه به پهنه‌های کشاورزی در مناطق شهری دانست که از محیط زیست محافظت می‌کند، از رفاه جامعه محلی حمایت می‌کند و شامل تجارب جدید، تعامل، سرگرمی، یادگیری و آگاهی میزبانان و گردشگران نیز می‌شود. با این وجود با مروری دوباره بر تعاریف ارایه‌شده، این طور به نظر رسید که تحقق تعریف فوق و ایجاد پیوند میان مفهوم «شهر» با مفاهیم «اگریتوریسم» و «اکوتوریسم»، موضوعی چالش‌برانگیز و امری خود متناقض باشد. با توجه به مولفه‌های اکوتوریسم و اگریتوریسم، وجوه اصلی این پارادوکس درونی برای سیمای «اکواگریتوریسم شهری» در دو بخش پهنه اجرا و مقیاس برگزاری برنامه قابل بررسی بودند (شکل ۲).

شکل ۲) پارادوکس‌های مفهوم اکواگریتوریسم شهری

۱) پاسخ به پارادوکس اکوتوریسم با پهنه شهری

امکان اجرای ایده و برنامه‌های اکوتوریسم در پهنه‌های شهری موضوعی بود که برای اولین بار حدود دو دهه پس از طرح موضوع اکوتوریسم، در فضاهای اجرایی و سپس آکادمیک مورد بحث قرار گرفت. در واقع واژه اکوتوریسم شهری یا گردشگری سبز شهری (Urban Green Tourism: UGT) برای اولین بار با تاسیس انجمن گردشگری سبز (Green Tourism Association: GTA) تورنتو در سال ۱۹۹۶، مطرح شد. تشکیل این انجمن غیرانتفاعی ثمره احساس نیاز و سه سال تلاش افراد و گروه‌های مختلفی از صاحبان کسب‌وکار و نهادهای دولتی بود. اهداف این انجمن نیز مواردی مشابه اهداف اکوتوریسم مرسوم تعریف شد: «توسعه صنعت سبز گردشگری در ناحیه تورنتو، توجه ویژه به منابع اکولوژیک، احترام به میراث طبیعی و فرهنگی، توانمندسازی اقتصاد و جوامع محلی» [Gibson *et al.*, 2003]. یکی از مطالعات جریان‌ساز در خصوص جنبه‌های نظری اکوتوریسم شهری مطالعه *هایم* و *لوک* است که به واکاوی تناقضات و محدویت‌های موجود در پیوند دو مفهوم «اکوتوریسم و شهر» پرداخته‌اند. بررسی این پژوهشگران حاکی از آن بوده است که وجود ظرفیت‌های طبیعی در نواحی شهری نیوزلند در سه منطقه مورد مطالعه ایشان موجب اجرای برنامه‌هایی از جنس اکوتوریسم در بستر شهرها شده است. مشاهده چنین پدیده‌هایی که ظاهراً در تعارض جدی با تعریف مرسوم اکوتوریسم بوده، پژوهشگران را بر آن داشته است که با بازنگری در وجوه اشتراک و اختلاف تعاریف مختلف از اکوتوریسم، به ارایه تعریف جدیدی از این مفهوم بپردازند که در عین تعهد به اهداف اصیل اکوتوریسم، از نظر پهنه و مکان اجرا محدودیت‌های تعاریف قبلی را نداشته باشد و پدیده‌هایی مانند اکوتوریسم شهری نیز در آن بگنجد [Higham & Lück, 2002]. دو سال پس از انتشار مقاله مذکور، با برگزاری اولین کنفرانس آنلاین اکوتوریسم شهری در سال ۲۰۰۴، این مفهوم به شکل گسترده‌تری وارد فضاهای علمی شد. فراهم‌آوردن فرصتی برای حفاظت از تنوع زیستی و اجتماعی، ایجاد مشاغل جدید و ارتقای کیفیت زندگی از طریق اکوتوریسم شهری، مواردی بودند که برگزارکنندگان این کنفرانس در بیانیه خود روی آنها تاکید داشتند [Akkuş & Gül, 2024].

طی سال‌های پس آن، نمونه‌های عملی و ادبیات نظری مرتبط با اکوتوریسم شهری گسترش بیشتری یافت. به عنوان مثال در مقاله‌ای دیگر، پژوهشگران تلاش کردند که با الهام از نمونه‌های تورنتو و میدولند نیوجرسی، امکان اجرایی‌کردن ایده اکوتوریسم شهری را برای پایتخت کره جنوبی، یعنی کلانشهر سئول بررسی نمایند [Je Seong, 2007]. *فرسلون* نیز با مطالعه یک پارک تفریحی بزرگ در جوار شهر انگرز فرانسه، به بررسی امکان تحقق اکوتوریسم شهری پرداخته است. این پارک هم‌جوار با یک دریاچه مصنوعی بوده و به بخش‌هایی با اهداف مختلف تقسیم شده که عبارت‌اند از ورزش‌های آبی، تفریحات ساحلی، ماهیگیری، تخم‌ریزی ماهیان، حفاظت. این پارک که در فاصله ۴کیلومتری از شهر انگرز قرار دارد، به مرور مورد توجه گردشگران داخلی و خارجی قرار گرفته است. شهر انگرز از نظر اندازه، در ردیف ۱۶ام شهرهای فرانسه قرار دارد، اما از لحاظ توجه به معیارهای توسعه پایدار شهری، پیشرفته‌ترین منطقه این کشور است. این حساسیت‌ها در زمینه توسعه پارک ماین ریور نیز لحاظ شده و مسیر مابین شهر و پارک در حال حاضر تبدیل به کریدور و محافظی برای حیات و رشد گیاهان و جانوران بسیاری در منطقه شده است. فرصت آموزش بازدیدکنندگان نسبت به ارزش‌های محیطی از دیگر دستاوردهای جانبی این پارک به شمار می‌رود. به عقیده این پژوهشگر با توجه به رعایت اصول اکوتوریسم در فعالیت‌های این پارک تفریحی، می‌توان آن را نمونه‌ای از اکوتوریسم شهری به حساب آورد و از قالب محدودیت‌های تعریف مرسوم از اکوتوریسم خارج شد [Freslon, 2010]. در مطالعه‌ای که به منظور امکان‌سنجی اکوتوریسم در مناطق شهری صربستان انجام شده است، هدف نویسندگان بهره‌بردن از ظرفیت‌های اکوتوریسم برای برای بازسازی مناطقی بوده است که از فعالیت‌های صنعتی و انسانی شهری آسیب دیده‌اند [Jegdić & Gradinac, 2016]. *کیاتاس* و همکاران نیز با تاکید بر اینکه اکوسیستم‌های ساحلی در محیط‌های شهری معمولاً تخریب می‌شوند، فعالیت‌های اکوتوریسم را به عنوان امکانی برای حفاظت از این دارایی‌های طبیعی معرفی می‌نمایند. ایجاد آگاهی عمومی در مورد اهمیت مناطق ساحلی از مهم‌ترین تاثیرات اکوتوریسم بر شهر مورد مطالعه عنوان شده است [Gkiatas *et al.*, 2021]. *سارکار* بیان کرده است که حتی اگر هدف اصلی گردشگران از سفر به کوالالامپور اکوتوریسم نبوده باشد اما استفاده از جاذبه‌های طبیعی و تنوع زیستی موجود در آن مقصد، و تجارب یادگیری و عکاسی در کنار منابع طبیعی سفرشان را بسیار غنی‌تر و رضایت‌بخش‌تر می‌کند و گردشگران عنوان کرده‌اند که این مقصد را به دوستان و آشنایان خود از طریق شبکه‌های اجتماعی توصیه خواهند کرد [Sarkar, 2016]. *لئون* و *کیم* نیز در مطالعه‌ای به چالش‌های مناطق حفاظت‌شده و ارزشمند طبیعی مناطق شهری فیلیپین در برابر تمایلات به تغییر کاربری‌های این مناطق پرداخته‌اند. آنها اکوتوریسم را به عنوان یکی از راه‌های حل این تعارض منافع معرفی کرده‌اند [Leon & Kim, 2017]. بنابراین با توجه به مباحث فوق، می‌توان استدلال کرد که در واقع تعارضی ماهوی و غیرقابل اجتناب در پیوند میان اهداف اکوتوریسم و اجرای برنامه‌های آن در مناطق شهری وجود ندارد. این بدان معناست که پهنه‌های اجرای اکوتورها الزاماً مناطق بکر و کم‌تردد طبیعت نیست، بلکه اراضی طبیعی معمولی، مانند مناطق شهری با حس طبیعت را نیز می‌توان به عنوان پهنه‌های وقوع اکوتوریسم پذیرفت.

۲) پاسخ به پارادوکس اگریتوریسم با پهنه شهری

این طور به نظر می‌رسد که برای کمک به حل این تعارض ظاهری، نیاز هست که در ابتدا به مفهوم دقیق‌تری از «کشاورزی شهری» دست یابیم. همان طور که پیش‌تر دیدیم، در رایج‌ترین تعریف ارایه‌شده، «شهر» به عنوان مکان و زیستگاهی انسانی معرفی می‌شود

که ساکنان آن به فعالیت‌هایی غیرکشاورزی مشغول‌اند [Caves, 2004]. با این حال، وجود برخی نمونه‌های تاریخی و مدرن از فعالیت‌های جدی کشاورزی در عرصه‌های شهری، تعریف فوق را با اشکال روبه‌رو می‌سازد. به عنوان مثال یکی از نمونه‌های تاریخی برای نقض این تعریف، باغ‌شهرهای ایرانی هستند که در کنار وجود کارکردهای سیاسی، اجتماعی، اداری و غیره مورد انتظار، همچنان کارکرد کشاورزی را نیز به عنوان یکی از فعالیت‌های اصلی اقتصادی ساکنان در برمی‌گیرد و زمین‌های با کاربری کشاورزی در این شهرها از وسعت قابل اعتنایی برخوردارند. در همین زمینه *ویلجوئن* و همکاران نیز باغ‌شهرهای واقع در طبیعت نیمه‌بیابانی کشور ایران را به عنوان یکی از اولین نمونه‌های CPUL در دنیا با قدمتی قریب به ۴۰۰۰ سال معرفی می‌کند. وی این طور توضیح می‌دهد که در این شهرها، با استفاده از فن حفر قنات، آب از سفره‌های زیرزمینی مناطق بالادست به باغات و مزارع پایین‌دست منتقل شده و زندگی جریان می‌یابد [Viljoen *et al.*, 2005]. این شهرهای کویری به ایده وی مبنی بر طراحی چشم‌اندازهای شهری مولد و پایدار بر پایه کشاورزی شهری (CPULs) بسیار نزدیک‌اند.

شهرهای دیگری در دنیا از جمله ارفورت در کشور آلمان، بلگراد در کشور صربستان، لیسبون در کشور پرتغال، بنین در کشور نیجریه، گرانادا در کشور اسپانیا و غیره نیز از دیگر مثال‌های نقض خالی‌بودن مناطق شهری از عرصه‌های کشاورزی است [Lohrberg *et al.*, 2022].

با توجه به نمونه‌های اشاره‌شده، کشاورزی محدود به مناطق روستایی نبوده و وجود عرصه‌های کشاورزی در پهنه‌های شهری نیز امری بعید و غیرقابل تصور نیست. بنابراین با پذیرفتن این گزاره، امکان‌پذیری اجرای برنامه‌های گردشگری کشاورزی در این پهنه‌های شهری نیز به‌سادگی قابل تبیین است. همچنین در گامی فراتر، با توجه به وجود نمونه‌های تاریخی کشاورزی شهری از یک سو و سیاست‌های روزافزون بین‌المللی برای توسعه کشاورزی شهری مدرن از سوی دیگر، لزوم تجدید نظر در تعاریف رایج از مفهوم شهر نیز امری ضروری به نظر می‌رسد.

۳ .پاسخ به پارادوکس مقیاس بزرگ با اکواگریتوریسم شهری

گردشگری در فضای شهری معمولاً به عنوان نوعی از گردشگری شناخته می‌شود که توسط توده‌ها و گروه‌های بزرگ انسانی اتفاق می‌افتد [Ley Bosch *et al.*, 2023; Miralles García, 2015] و طبعاً برای پاسخ‌گویی متناسب با نیازهای این جمعیت نیز نمی‌توان به کسب‌وکارهای کوچک مقیاس اکتفا کرد. بنابراین مشاهده می‌شود که این سفرهای گروهی و کسب‌وکارهای بزرگ مقیاس نیز ظاهراً با مولفه‌های مرسوم برای اکوتوریسم در تعارض است.

همان طور که پیش‌تر عنوان شد، معمولاً کوچک‌مقیاس‌بودن برنامه‌های اجرایی و کسب‌وکارهای فعال در زمینه اکوتوریسم به عنوان یکی از ویژگی‌های اکوتوریسم شناخته و معرفی می‌شود. یکی از صاحب‌نظرانی که به موضوع مقیاس عمل اکوتوریسم به طور مفصل پرداخته و آن را به چالش کشیده است، *ویور* است. وی معتقد است که در ظاهر این طور به نظر می‌رسد که امکان پیوند اکوتوریسم و گردشگری در مقیاس بزرگ وجود ندارد، در حالی که این امکان وجود دارد که با اجرای اکوتوریسم در مقیاس انبوه به‌خوبی اهداف و اصول اکوتوریسم را دنبال کرد. او نامی جسورانه برای ایده خود انتخاب می‌کند و آن را «اکوتوریسم انبوه» می‌نامد [Weaver, 2001]. این پژوهشگر به نقد نظریه‌ها و برنامه‌های گردشگری پایدار می‌پردازد، و با تاکیدی دوباره، حرکت آگاهانه به سوی گردشگری انبوه را تنها راه پاسخ‌گویی به اشکالات گردشگری پایدار معرفی می‌نماید. به عقیده وی حاصل برهم‌کنش تز گردشگری انبوه و آنتی تز گردشگری جایگزین می‌تواند سنتز جدیدی به نام «گردشگری انبوه روشنگرانه» باشد [Weaver, 2014]. تنها زمانی می‌توان به تحقق اهداف اکوتوریسم دست یافت که گردشگران رفتار مسئولانه از خود نشان داده و در عمل سبز باشند و نه صرفاً در گفتار. این پژوهش در انتها ایجاد یک تمدن زیست‌محیطی را لازمه اجرای اکوتورهای انبوه معرفی می‌نماید [Shi *et al.*, 2019]. در همین زمینه پژوهشی دیگر نیز به بررسی ادراک گردشگران انبوه از صخره‌های مصنوعی در هنگام فعالیت‌های غواصی پرداخته است. این صخره‌ها با هدف کاهش فشار بر المان‌های طبیعی واقعی ساخته شده و مجریان سعی کرده بودند که ظاهر آن شباهت زیادی با نمونه‌های طبیعی داشته باشد و حس اجسام صنعتی مانند بلوک سیمانی را به گردشگران القا نکند. با به‌کاربستن ایده‌های خلاقانه می‌توان اکوتوریسمی داشت که در عین انبوه‌بودن، رضایت گردشگران را نیز به دنبال داشته باشد و حداقل فشار را بر محیط زیست وارد کند [Shani *et al.*, 2012]. با الهام از نتایج این مطالعات در خصوص مقیاس برنامه‌های اکواگریتوریسم شهری، می‌توان گفت که ذات پرجمعیت‌بودن تورهای گردشگری شهری الزاماً به معنای ناپایداربودن فعالیت‌های گردشگران نیست، بلکه پایداری را بایستی در رفتار آگاهانه گردشگران و میزبانان جست‌وجو کرد. این بدان معناست که حتی در صورت برگزاری تورهای گردشگری کشاورزی پرجمعیت نیز می‌توان امید داشت که نه‌تنها به آن مقصد یا سایت گردشگری آسیبی وارد نمی‌شود، بلکه حضور گردشگران در بلندمدت منجر به حفاظت از آن ناحیه نیز خواهد شد.

در مجموع با توجه به استدلال‌های ارایه‌شده برای نفی وجود پارادوکس در مفهوم اکواگریتوریسم شهری، این بار به مرور موقعیت اکواگریتورسم شهری نسبت به مفاهیمی که از آنها ریشه گرفته است، می‌پردازیم (شکل ۳).

در انتها به پژوهشگران علاقه‌مند به این حوزه پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های بیشتر میدانی یا تحلیل ثانویه در خصوص آثار حفاظتی اگریتوریسم برای پهنه‌های کشاورزی، مقایسه آثار اگریتوریسم روستایی با اگریتوریسم شهری و همچنین انجام مطالعات گروهی و میان‌رشته‌ای انجام دهند. در حوزه مدیریتی نیز اجرای طرح‌های عملیاتی «اکواگریتوریسم شهری» با هدف ایجاد ارزش افزوده برای کشاورزان و حفاظت از میراث کشاورزی شهری پیشنهاد می‌شود. انجام این‌گونه فعالیت‌های پژوهشی و عملیاتی توسط پژوهشگران و مجریان به غنای هرچه بیشتر مبانی نظری و تجربی این حوزه کمک بزرگی می‌کند.

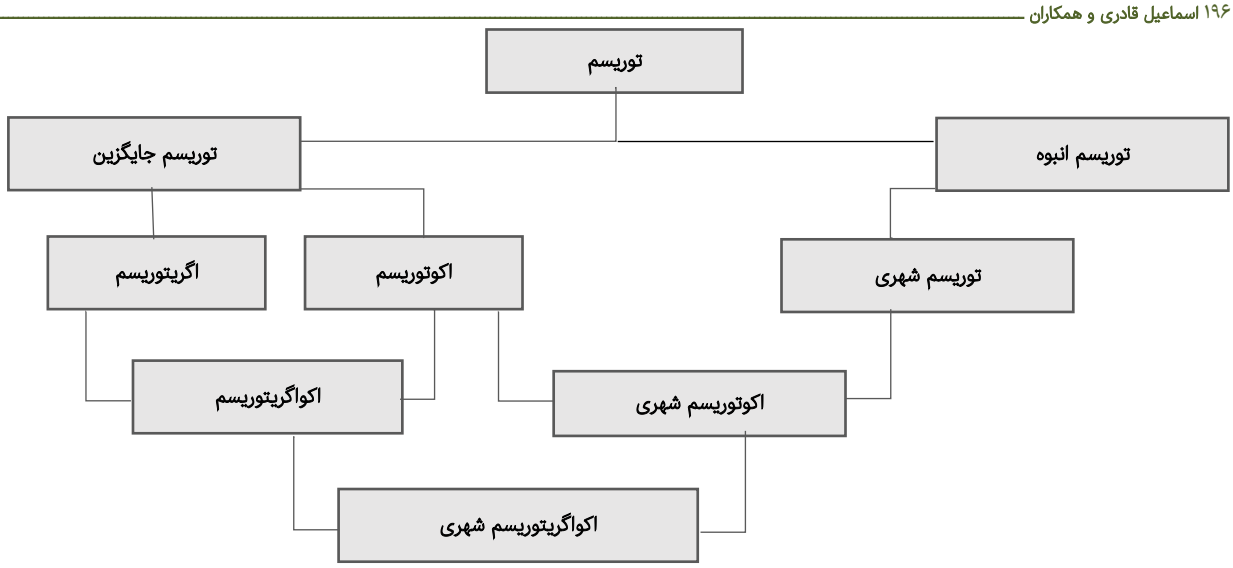

شکل ۳) ارتباط میان توریسم شهری، اکوتوریسم و اگریتوریسم

نتیجه‌گیری

ایده به‌کارگیری گردشگری کشاورزی یا همان اگریتوریسم به عنوان بازوی حفاظتی از عرصه‌های میراث کشاورزی ما را به مفهوم اکواگریتوریسم رساند که در واقع هدف این نوع گردشگری حفظ فرهنگ و طبیعت محل و در عین حال ترویج کشاورزی به عنوان جاذبه گردشگری است. در گام بعدی، مفهوم اکواگریتوریسم شهری تکه کامل‌کننده این پازل به شمار می‌آید.

تشکر و قدردانی: موردی از طرف نویسندگان گزارش نشده است.

تاییدیه اخلاقی: موردی از طرف نویسندگان گزارش نشده است.

تعارض منافع: این مقاله برگرفته از رساله نویسنده دوم به راهنمایی نویسنده اول و مشاوره نویسندگان سوم و چهارم است.

سهم نویسندگان: اسماعیل قادری (نویسنده اول)، نگارنده بحث/نگارنده مقدمه (۳۰٪)؛ ناهید کمال‌الدینی (نویسنده دوم)، نگارنده مقدمه/نگارنده بحث/روش‌شناس/تحلیلگر آماری (۳۰٪)، اکبر پورفرج (نویسنده سوم)، روش‌شناس (۲۰٪)؛ غلامرضا کاظمیان شیروان (نویسنده چهارم)، نگارنده بحث (۲۰٪)

منابع مالی: موردی از طرف نویسندگان گزارش نشده است.

منابع

- Akkuş FG, Gül A (2022). Urban ecotourism and strategic action plan approach; Isparta city example. GSI Journals Serie A: Advancements in Tourism Recreation and Sports Sciences. 5(2):282-306.
- Barthel S, Isendahl C (2013). Urban gardens, agriculture, and water management: Sources of resilience for long-term food security in cities. Ecological Economics. 86:224-234.
- Bello FG, Lovelock B, Carr N (2018). Enhancing community participation in tourism planning associated with protected areas in developing countries: Lessons from Malawi. Tourism and Hospitality Research. 18(3):309-320.
- Boley BB, Green GT (2016). Ecotourism and natural resource conservation: The 'potential' for a sustainable symbiotic relationship. Journal of Ecotourism. 15(1):36-50.
- Borlikar R (2015). Theory of agri-tourism and its practice in India Rohit Ravindra Borlikar*; Dr. Y. Venkata Rao. ZENITH International Journal of Multidisciplinary Research. 5(8):33-41.
- Branduini P (2020). Engagement, participation, and governance of the urban agricultural heritage. In: Scazzosi L, Branduini P, editors. Urban agriculture. Cham: Springer. p. 45-62.
- Buckley R (2012). Sustainable tourism: Research and reality. Annals of Tourism Research. 39(2):528-546.
- Caves RW (2004). Encyclopedia of the City. London: Routledge.
- Cepic S, Tomićević J (2017). Contribution of urban gardens to food security in cities. A case study of the city of Kragujevac. XXV International Conference «Ecological Truth" ECO-IST'17. Bor: Hotel Breza.
- Chen H (2021). Research on the application of productive agricultural landscape in urban residential area. Open Access Library Journal. 8(1):1-8.
- Clucas B, Parker ID, Feldpausch-Parker AM (2018). A systematic review of the relationship between urban agriculture and biodiversity. Urban Ecosystems. 21(4):635-643.
- Daneshdoost Y (1990). Tabas was a city. Tehran: Soroush. [Persian]
- Daneshpour Z (2009). Introducing an incremental "problem-finding-problem-solving" approach-A preliminary proposal to examine the "problem-finding" approach in Tehran. HONAR-HA-YE-ZIBA. (36):5-16. [Persian]
- De Leon RC, Kim SM (2017). Stakeholder perceptions and governance challenges in urban protected area management: The case of the Las Piñas-Parañaque Critical Habitat and Ecotourism Area, Philippines. Land Use Policy. 63:470-480.
- Dobele M, Zvirbule A (2020). The concept of urban agriculture-Historical development and tendencies. Rural Sustainability Research. 43(338):20-26.
- Doherty K (2015). Urban agriculture and ecosystem services: A typology and toolkit for planners [dissertation]. Amherst: University of Massachusetts Amherst.
- Dowling R (2013). The history of ecotourism. In: International handbook on ecotourism. Cheltenham: Edward Elgar Publishing. p. 15-30.

patterns of Tabas Bagh-Shahr in the Zandieh Era and Isfahan Bagh-Shahr in the Safavid Era. Journal of Urban-Landscape Research. 2(3):37-47. [Persian]
- Howard E (1902). Garden cities of tomorrow (2nd Edition). London: Swan-Sonnens Chein.
- IRNA (2003). An official criticized the indiscriminate cutting of trees in Mehriz gardens. [Internet]. Yazd: Islamic Republic News Agency [cited 2024, 23 June]. Available from: https://irna.ir/x3c7zw
- IRNA (2019). Continuous cutting of trees in the old garden city of Khansar. [Internet]. Tehran: Islamic Republic News Agency [cited 2024, 23 June]. Available from: https://irna.ir/xjwpMC
- ISNA (2018). Are the fires in the gardens of Taft intentional? [Internet]. Yazd: ISNA [cited 2024, 23 June]. Available from: https://isna.ir/xd2THz
- Jacobson SK, Lopez AF (1994). Biological impacts of ecotourism: Tourists and nesting turtles in Tortuguero National Park, Costa Rica. Wildlife Society Bulletin. 22(3):414-419.
- Je Seong O (2007). Urban ecotourism: Applying natural ecological resources to tourism in Seoul, Korea. College of Community and Public Affairs Binghamton University. New York: State University of NY. p. 7.
- Jegdić V, Gradinac O (2016). Cities as destinations of urban ecotourism: The case study of Novi Sad. Acta Economica Et Turistica. 2(2):155-166.
- Jiang Y, Timpe A, Lohrberg F (2023). Identifying urban agriculture as heritage: Traditional urban grape gardens in the ancient city of Xuanhua, China. Journal of Urban History. 49(6):1199-1218.
- Jiang Y, Zhang R (2023). Characteristics of urban agricultural heritage sites: Policies and management methods for their conservation in China, Germany, and Italy. Habitat International. 131:102710.
- Koroglu O, Guzel O (2013). Visitor perceptions of the role of tour guides in natural resource management and sustainable tourism. Romanian Economic and Business Review. 8(4.1):69-80.
- KhabarFarsi (2020). Support of the judicial system to preserve the city garden of Bam [Internet]. Kerman: khabarfarsi [cited 2024, 23 June]. Available from: https://khabarfarsi.com/u/103834463
- Laarman JG, Durst PB (1993). Nature tourism as a tool for economic development and conservation of natural resources. In: Nenon J, Duest PB, editors. Nature tourism in Asia: Opportunities and constraints for conservation and economic development. Washington, DC: US Forest Service. p. 1-19.
- Ley Bosch P, De Castro González Ó, García Sánchez F (2023). Mass tourism urban destinations and climate change in small islands: Resilience to extreme rainfall in the Canary Islands. Environment, Development and Sustainability. 26(4):10765-10785.
- Lohrberg F, Christenn K, Timpe A, Sancar A, editors (2022). Urban agricultural heritage. Basel: Birkhäuser.
- Mansouri SA, Arab Solghar N (2016). Development of the structural relationship of the garden and the city in the spatial organization of Shiraz: From the fourth to the twelfth century AH. Journal of Architecture Studies. 4(8):5-20. [Persian]
- Martini U, Buffa F, Notaro S (2017). Community participation, natural resource management and the creation of innovative tourism products: Evidence from Italian networks of reserves in the Alps. Sustainability. 9(12):2314.
- Mehrnews (2017). The change of uses has made garden
- Esbah H, Akyol M, Steindl M (2014). Urban agriculture: Implications on Istanbul cultural heritage. Journal of Environmental Protection and Ecology. 15(4):1793-1800. agriculture-implications-on-istanbul-cultural-heritage
- Fang WT (2020). Rural tourism. In: Tourism in emerging economies: The way we green, sustainable, and healthy. p. 103-129.
- FAO (2020). Urban and peri-urban agriculture: From production to food systems. Rome: The Food and Agriculture Organization of the United Nations.
- Farajirad A, Aghajani S (2010). The relationship between tourism and environment. Territory. 6(23):61-72. [Persian]
- Fardayekerman (2019). Mahan city garden is declining [Internet]. Kerman: fardayekerman [cited 2024, 23 June]. Available from: https://fardayekerman.ir/news/28819
- Flanigan S, Blackstock K, Hunter C (2014). Agritourism from the perspective of providers and visitors: A typology-based study. Tourism Management. 40(C):394-405.
- Freslon Ld (2010). Urban ecotourism-The case of Lac de Maine Leisure Park [Internet]. Athens: Ecoclub [cited 2024, 23 June]. Available from: https://ecoclub.com/headlines/eco-news/305-urban-ecotourism-lac-de-maine
- Frey WH, Zimmer Z (2001). Defining the city. In: Handbook of urban studies. London: Sage. p. 14-35.
- Gholipour S, Heydarnattaj V (2016). The impact of Timurid gardens in Samarkand on Safavid gardens in Isfahan (Chaharbagh). BAGH-E NAZAR. 13(40):5-18. [Persian]
- Gibson A, Dodds R, Joppe M, Jamieson B (2003). Ecotourism in the city? Toronto's green tourism association. International Journal of Contemporary Hospitality Management. 15(6):324-327.
- Gkiatas G, Kasapidis I, Koutalakis P, Iakovoglou V, Savvopoulou A, Germantzidis I, et al (2021). Enhancing urban and sub-urban riparian areas through ecosystem services and ecotourism activities. Water Supply. 21(6):2974-2988.
- Haghighatbin M, Ansari M, Bemanian MR, Bostani S (2016). A study of effective elements on Safavid garden-cities configuration with emphasis on Shia teachings. HOVIATESHAHR. 10(25):5-14. [Persian]
- Haghighatbin M, Ansari M, Zabihian S (2012). Howard's and Safavid's garden cities' principles (a comparative study). NAQSHEJAHAN. 2(1):67-78. [Persian]
- Harris DR, Fuller DQ (2014). Agriculture: Definition and overview. In: Smith C, editor. Encyclopedia of global archaeology. New York: Springer. p. 104-113.
- Heydari MT, Jahani D, Haghi Y, Alipour D, Tilkoy Bagehjan F (2022). Analysis of the role of urban garden dpaces on dustainable food governance A case study the gardens of Zanjan city. Geographical Urban Planning Research. 10(3):21-38. [Persian]
- Higham J, Lück M (2002). Urban ecotourism: A contradiction in terms?. Journal of Ecotourism. 1(1):36-51.
- Honey M (2008). Ecotourism and sustainable development: Who owns paradise?. 2nd edition. Washington, DC: Island Press.
- Hornoiu RI, Padurean MA, Nica AM, Maha LG (2014). Tourism consumpion behavior in natural protected areas. The Amfiteatru Economic Journal. 16(Special No. 8):1178-1190.
- Hoseini A, Moravej Torbaty Kh (2015). Comparative study between the architectural and urban designing

Toward an ecological civilization: Mass comprehensive ecotourism indications among domestic visitors to a Chinese wetland protected area. Tourism Management. 70:59-68.
- Steinhauer J (2020). Victory gardens were more about solidarity than survival [Internet]. New York: The New York Times Magazine [cited 2024, 23 June]. Available from: https://www.nytimes.com/2020/07/15/magazine/victory-gardens-world-war-II.html
- Tabnak (2019). Green death. [Internet]. East Azarbaijan: Tabnak [cited 2024, 23 June]. Available from: https://www.tabnakazarsharghi.ir/fa/news/927555/%D9%85%D8%B1%DA%AF-%D8%B3%D8%A8%D8%B2
- Tabrizjavan (2020). The city of gardens in search of a breath/ The garden of Tabriz is swallowed. [Internet]. Tabriz: tabrizjavan [cited 2024, 23 June]. Available from: https://tabrizjavan.ir/?p=34452
- Tasnim (2018). Deliberate drying of " Iran 's garden city" in Maragheh. [Internet]. East Azarbaijan: Tasnim news agency [cited 2024, 23 June]. Available from: https://tn.ai/1628341
- Tasnim (2020). The trees of Natanz historical garden are in danger of being destroyed/what measures did the authorities take in this regard? [Internet]. Isfahan: Tasnim news agency [cited 2024, 23 June]. Available from: https://tn.ai/2360304
- TIES (1990). What is ecotourism? [Internet]. Washington, DC: The International Ecotourism Society [cited 2024, 23 June]. Available from: https://ecotourism.org/what-is-ecotourism/.
- TIES (2015). What is ecotourism? [Internet]. Washington, DC: The International Ecotourism Society [cited 2024, 26 June]. Available from: https://ecotourism.org/what-is-ecotourism/
- Tuzon TP, Hilao LJA, Marana IRD, Villalobos KN, Garcia E, Medallon MC (2014). Transformation to eco-agri tourism: The case of Casile, Cabuyao City, Laguna, Philippines. SHS Web of Conferences. 12(2):01048.
- United Nations (2019). World urbanization prospects: The 2018 revision. New York: United Nations.
- Viljoen A, Bohn K, Howe J (2005). Continuous productive urban landscapes: Designing urban agriculture for sustainable cities. Oxford: Architectural Press.
- Watson JM (2019). The suburbanity of Frank Lloyd Wright's Broadacre City. Journal of Urban History. 45(5):1006-1029.
- Weaver DB (2001). Ecotourism as mass tourism: Contradiction or reality?. The Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly. 42(2):104-112.
- Weaver DB (2001). The encyclopedia of ecotourism. Wallingford: CABI Publishing.
- Weaver DB (2014). Asymmetrical dialectics of sustainable tourism: Toward enlightened mass tourism. Journal of Travel Research. 53(2):131-140.
- Whitelaw PA, King BE, Tolkach D (2014). Protected areas, conservation and tourism-financing the sustainable dream. Journal of Sustainable Tourism. 22(4):584-603.
- Wood ME (2002). Ecotourism: Principles, practices & policies for sustainability. France: United Nations Publication.
- Zeldis EM (2014). Urban agriculture: Examining the intersection between agriculture and high-rise living [dissertation]. Maryland: University of Maryland.
city of Karaj gray [Internet]. Alborz: Mehr News Agency [cited 2024, 23 June]. Available from: https://mehrnews.com/xHgD6
- Mehrnews (2020). City garden of Qazvin; Suffering from urban development/ change of use and shrinking of gardens. [Internet]. Qazvin: Mehr News Agency [cited 2024, 23 June]. Available from: https://mehrnews.com/xSjbS.
- Miralles García JL, García-Ayllón Veintimilla S (2015). GIS analysis of the consequences of short-term urban planning in a mass tourism destination in Spain. International Journal of Sustainable Development and Planning. 10(4):499-519.
- Miranda EB, Kenup CF, Munn CA, Huizinga N, Lormand N, Downs CT (2022). Harpy eagle Harpia harpyja nest activity patterns: Potential ecotourism and conservation opportunities in the Amazon Forest. Bird Conservation International. 32(4):609-623.
- Mougeot LJA (2000). Urban agriculture: Definition, presence, potentials and risks, and policy challenges. Ottawa: International Development Research Centre.
- Najafabadnews (2017). Nocturnal cutting of trees in Najaf Abad [Internet]. Isfahan: najafabadnews [cited 2024, 23 June]. Available from: https://najafabadnews.ir/?p=42691
- Neto F (2002). Sustainable tourism, environmental protection and natural resource management: Paradise on earth?. Environmental Science, Business.
- Orsini F, Kahane R, Nono-Womdim R, Gianquinto G (2013). Urban agriculture in the developing world: A review. Agronomy for Sustainable Development. 33:695-720.
- Parr JB (2007). Spatial definitions of the city: Four perspectives. Urban Studies. 44(2):381-392.
- Peiyao J, Jiankun C, Wenjia N, Puyao J, Ling Z (2022). Development and comprehensive evaluation of ecological agriculture industry chain system based on genetic algorithm. Advances in Multimedia.
- Rauniyar S, Awasthi MK, Kapoor S, Mishra AK (2021). Agritourism: Structured literature review and bibliometric analysis. Tourism Recreation Research. 46(1):52-70.
- Reinfeld MA (2003). Tourism and the politics of cultural preservation: A case study of Bhutan. Journal of Public and International Affairs. 14:125-143.
- Samal R, Dash M (2023). Ecotourism, biodiversity conservation, and local livelihoods: Understanding the convergence and divergence. International Journal of Geoheritage and Parks. 11(1):1-20.
- Sanjari S, Zarabadi ZSS, Behzadfar M (2022). Analyzing the concept of continuous productive urban landscapes (CPULs) based on a systematic review. MANZAR, the Scientific Journal of Landscape. 14(60):38-51. [Persian]
- Sarkar SK (2016). Urban ecotourism destinations and the role of social networking sites; A case of Kuala Lumpur. Ecotourism Paper Series. (39):1-13.
- Shabanzadeh P, Baniasadi M, Hayati B, Raheli H (2016). Economic pricing of recreational services and determining visitors' willingness to pay costs for visiting urban tourist places (case study: Garden of flowers in Isfahan). Journal of Urban Economics and Management. 4(13):1-18. [Persian]
- Shani A, Polak O, Shashar N (2012). Artificial reefs and mass marine ecotourism. Tourism Geographies. 14(3):361-382.
- Shi F, Weaver D, Zhao Y, Huang MF, Tang C, Liu Y (2019).